
8. Mahepõllumajandusliku loomakasvatuse nõuded. Taimtoidulised loomad – veised, hobused, lambad, kitsed, hirved, küülikud

8.1 Tava- ja maheloomakasvatuse eristatavus

- 8.1.1 Loomade, loomakasvatushoonete ja -rajatiste eristatavus
- 8.1.2 Söötade eristatavus ladustamisel

8.2 Pidamistingimused – veised, hobused, lambad, kitsed

- 8.2.1 Nõuded hoonetele jm pidamisaladele
- 8.2.2 Loomade lõastamine
- 8.2.3 Tingimused vasikate pidamiseks
- 8.2.4 Miinimumpindalad veiste ja hobuste pidamiseks loomakasvatushoones ja vabaõhualal
- 8.2.5 Miinimumpindalad lammaste ja kitsede pidamiseks loomakasvatushoones ja vabaõhualal
- 8.2.6 Taimtoiduliste loomade pääsamine karjamaale ja vabaõhualale
- 8.2.7 Rändkarjatamine

8.5 Pidamistingimused – küülikud

- 8.5.1 Küülikute pidamise nõuded loomakasvatushoones ja vabaõhualadel

8.6 Pidamistingimused – hirved

- 8.6.1 Loomapidamishooned, vabaõhualad ja karjamaad

8.7 Loomade liikumise arvestus ja loomade toomine ettevõttesse

- 8.7.1 Loomade liikumise arvestus
- 8.7.2 Mittemahe loomade toomine ettevõttesse

8.8 Söödad ja söötmine

- 8.8.1 Taimtoiduliste loomade söötmine – veised, hobused, lambad, kitsed, hirved, küülikud
- 8.8.2 Taimtoiduliste loomade toitumine emapiimast – veised, hobused, lambad, kitsed, hirved, küülikud
- 8.8.8 Mittemahepõllumajanduslikud võrdsid, maitsetaimed ja melass söödana
- 8.8.9 Mineraalse päritoluga söödad
- 8.8.10 Söödalisandid ja loomasöödas, sh silo valmistamisel kasutatavad abiained
- 8.8.11 Vesi
- 8.8.12 Arvestuse pidamine loomade söötmisel

8.9 Haiguste ennetamine ja ravi

- 8.9.1 Allopaatiliste veterinaarravimite kasutamise keeld ennetavas tegevuses
- 8.9.2 Puhastustoimingud hoonetes ja vabaaladel
- 8.9.3 Veterinaarravi ning erand vaktsineerimiste, parasiitidevastase ravi ja kohustuslike haigustõrjeprogrammide puhul
- 8.9.4 Veterinaarravimite hoiustamine

8.10 Veterinaarsed toimingud ja loomakasvatusevõtted

- 8.10.1 Kastreerimine
- 8.10.2 Sabakärpimine, noka lühendamine, sarvede eemaldamine, nudistamine
- 8.10.3 Loomade paljundamise meetodid
- 8.10.4 Loomade heaolu transpordil
- 8.10.5 Arvestuse pidamine

8.11 Loomade ja loomakasvatusevõtte turustamine

8.1 Tava- ja maheloomakasvatuse eristatavus

8.1.1 Loomade, loomakasvatushoonete ja -rajatiste eristatavus

Nõude alus: (EL) 2018/848 artikkel 9 lõiked 2, 7 a, 9, 10.

Nõue

Ettevõtte võib jagada selgelt ja tõhusalt eraldatud mahepõllumajanduslikeks, üleminekuaja ja mitte-mahepõllumajanduslikeks tootmisüksusteks, kui mittemahe tootmisüksustes on loomade puhul tegemist eri liiki loomadega.

Eri liiki loomade nõuet ei kohaldata teadus- ja hariduskeskuste puhul.

Mida kontrollitakse?

Ettevõttes peetavad loomad, nende vastavus põllumajandusloomade registri väljavõttele.

Loomakasvatushoonete ja rajatiste, sh ladustamiseks kasutatavate hoonete ja rajatiste visuaalne kontroll.

Hoonete ja rajatiste plaanid või joonised ja nendel näidatud loomaliikide paiknemine.

Selgitus

Ettevõttes võib pidada loomi nii mahepõllumajanduslikult kui ka mittemahepõllumajanduslikult tingimuse, et need loomad on eri liigist. Näiteks kui ettevõttes peetakse mahedalt lihatõugu veiseid, siis tuleb mahedalt pidada ka piimatõugu veiseid, kuid nt kanad võivad olla tavatootmises.

Kui ühes ja samas loomakasvatushoones peetakse nii mahe- kui ka tavaloomi, tagatakse hoones kindel eristatavus vaheseinaga, sööda- ja sönnikukäigud peavad olema eraldi kasutusega.

Silohoidlad, heinaküünid ning muud hooned ja rajatised peavad olema tava-, mahe- ja ülemineku-sööda jaoks eraldi kasutusega või peavad nendesse ladustatud erineva staatusega tooted olema ajas või ruumis selgelt eristatud.

Mahe- ja tavaloomade sönnikut võib koos hoida, kui tavaloomakasvatuse puhul pole tegu tööstusliku tootmisega (tööstuslik tootmine vt ptk 11.2).

„Tootmisüksuse ja tegevuste kirjelduse“ dokumendis peab olema kirjeldus oma ettevõtte hoonete ja rajatiste kasutamise kohta. Tunnustatavad ettevõtted **esitavad PTAle** selle kirjelduse koos tunnustamise taotlusega, jätkavad tootjad peavad seda ajakohastama ja esitavad selle PTAle kontrolli käigus.

8.1.2 Söötade eristatavus ladustamisel

Nõude alus: (EL) 2018/848 artikkel 9 lõige 10; artikkel 34 lõige 3; III lisa punktid 7.1., 7.4.

Nõue

Kui ettevõtte hooneid ja rajatise kasutatakse nii mahe- kui ka mittemahe sööda ladustamiseks, siis tuleb sellest **PTAd teavitada**.

Kui ladustamiseks kasutatakse teise ettevõtte (nii mahe- kui ka mittemaheettevõtte) hooneid ja rajatise, siis tuleb sellest **PTAd teavitada**.

Mahepõllumajanduslikud ja üleminekuaja tooted peavad olema igal ajal selgelt identifitseeritavad.

Mahepõllumajanduslikult peetavate loomade söödad peavad olema ajaliselt või ruumiliselt eristatavad ettevõtte osast, kus ei tegelda mahetootmisega.

Enne mahe või üleminekuaja sööda ladustamist kohas, kus enne on ladustatud mittemahetoodangut, kasutatakse kohaseid tõhusaid puhastusmeetmeid. Puhastustoimingud peavad olema kirjalikult fikseeritud.

Mida kontrollitakse?

Söötade ladustamise visuaalne kontroll. Tava- ja mahesöödaladustamisel ühes hoones kontrollitakse partiide eristatavust (kirjalikult tahvilil vm) ja kas puhastustoimingud on kirjalikult fikseeritud.

Põlluraamat, raamatupidamisdokumendid.

Selgitus

Näide: Ettevõttes peetakse mahelambaid ja tavapiimakarja ning ladustatakse maheteravilja ja tavateravilja, siis vilja ladustamisel ühes hoones peavad viljapartiid olema segunemise vältimiseks üksteisest piisavas kauguses või piisava füüsilise eraldatusega koos hästi nähtava kirjaliku viitega, millise viljaga on tegemist: nt on paigutatud sildid: „mahevili“ ja „tavavili“.

NB! Mahepõllumajanduslikust söödast peab eraldi ladustama ka üleminekuperioodi sööta.

„Tootmisüksuse ja tegevuste kirjelduse“ dokumendis peab olema kirjeldus oma ettevõtte hoonete kasutamise kohta. Tunnustatavad ettevõtted esitavad selle kirjelduse PTAle koos tunnustamise taotlusega, jätkavad tootjad peavad seda ajakohastama ja esitama PTAle kontrolli käigus.

Alltöövõtust (nii ise ladustamisteenuse osutamisest kui ka ladustamisteenuse kasutamisest) tuleb **PTAd teavitada** taotlusega „Ettevõtte tunnustamise taotlemine või jätkamine“ ning kui selles osas toimuvad muudatused, tuleb **PTAd teavitada** vormiga „Kliendi teavitus“.

Kui ladustatud on tavasööta, on väga oluline enne mahesööda ladustamist ruumide puhastamine ja puhastustoimingute fikseerimine, mille vormi võib ise valida.

Ladustusteenust saab tellida ka mittemaheettevõttelt. Teenuse osutajaga (alltöövõtjaga) on soovitatav sõlmida kirjalik leping, kus on sätestatud teenuse sisu ning kinnitatud, et teenuse osutaja täidab mahetootja toodangu käitlemisel mahepõllumajandusest tulenevaid nõudeid (tagab puhastamise enne ladustusteenuse osutamist, tagab segunemise vältimise) ja võimaldab kontrollida oma ettevõtte seda osa, mis puudutab mahetootja toodangut. Kui teenuse osutaja on maheettevõtte, siis on ta juba PTA kontrolli all ja täidab mahenõudeid.

Kui kirjalikku lepingut pole, vastutab mahenõuete täitmise eest ainult teenust kasutav mahetootja, kes ühtlasi peab tagama, et PTA ametnikul on võimalik teenuse osutamist kontrollida.

Üldine vastutus mahetoodangu nõuetekohasuse eest lasub kokkuvõttes alati mahetootjal.

8.2 Pidamistingimused – veised, hobused, lambad, kitsed

8.2.1 Nõuded hoonetele jm pidamisaladele

Nõude alus: (EL) 2018/848 II lisa II osa punktid 1.6.1-1.6.3, 1.6.10, 1.7.7, 1.9.1.2 a, b. (EL) 2020/464 I lisa I osa artikkel 3. (EL) 2021/1165 II lisa.

Nõue

Nõuded loomapidamishoonele:

- ◆ hoone soojustus, küte ja ventilatsioon tagavad, et õhuringlus, tolmusisaldus, temperatuur, suhteline õhuniiskus ja gaasisisaldus püsivad tasemel, mis tagab loomade heaolu;
- ◆ hoones on piisav loomulik õhuvahetus ja piisavalt päevavalgust;
- ◆ hoone loomkoormus tagab loomade mugavuse, üldise heaolu ja liigiomaste vajaduste rahuldamise, mis eelkõige sõltuvad loomaliigist ja -tõust ning loomade vanusest. Arvestada tuleb ka loomade käitumistavasid, mis sõltuvad eelkõige loomarühma suurusest ja loomade soost. Optimaalse loomkoormusega tuleb tagada loomade üldine heaolu, jättes neile piisavalt ruumi vabalt seista, liikuda, kergesti lamama heita, end ümber pöörata, puhastada, võtta kõiki loomupäraseid asendeid ja teha kõiki loomulikke liigutusi;
- ◆ restpõrandaga loomapidamishoones on vähemalt 50% ettenähtud minimaalsest põrandapinnast sileda konstruktsiooniga, st mitte restpõrandaga;
- ◆ hoone põrand on sile, kuid mitte libe;
- ◆ hoones on loomale mugav, puhas ja kuiv lebamis- või puhkekoht, mis on piisavalt suur ja sileda konstruktsiooniga, mitte restpõrandaga;
- ◆ lebamiskohas peab olema piisavalt kuiva allapanu, mis koosneb põhust või muust sobivast looduslikust materjalist. Allapanu võib parendada või rikastada mineraalainetega, mida on lubatud kasutada mahetootmises väetisena või mullaomaduste parandajana.

Muud nõuded:

- ◆ loomade kasvatamine aedikutes, millel on väga märg või soine pinnas, on keelatud.
- ◆ loomade pidamine laudas ei ole kohustuslik sellistes piirkondades, kus ilmastikutingimused võimaldavad loomi väljas pidada. Sellistel juhtudel peab loomadel olema kehvade ilmastikutingimuste korral võimalik minna varjualusesse või varjulisse kohta.
- ◆ igasuguse kannatuse, valu ja stressi tekitamist välditakse ja viiakse miinimumini looma kogu eluea jooksul, sealhulgas tapmise ajal.

Mida kontrollitakse?

Loomapidamishoonete olukorra visuaalne kontroll. Vajadusel tehakse mõõtmised.

Kontrollitakse allapanu olemasolu.

Kui hooneid ei ole, kontrollitakse loomade heaolu: milline on pinnas, kas on olemas varjumisvõimalused.

Selgitus

Allapanuna on lubatud kasutada tavaettevõttest pärit põhku, samuti on lubatud kasutada turvast.

Ka Eestis võib loomi aasta ringi väljas pidada. [Loomakaitseaduse](#) §3 lõige 2 punkt 3 sätestab: loomapidaja peab loomale võimaldama vastavalt looma liigile ja eale sobiva mikrokliima ja ruumi või ehitise, mis rahuldab liigile iseloomulikke liikumisvajadust. St, et loomad vajavad kindlasti varjumisvõimalust, et olla kaitstud halbade ilmastikutingimuste eest.

Allapanu parendamiseks või rikastamiseks lubatud väetisi ja mullaomaduste parandajaid vt ptk 11.2.

Tuleb jälgida, et loomade pidamisala ei muutuks liiga poriseks, kus loomadel on raske liikuda.

8.2.2 Loomade lõastamine

Nõude alus: (EL)2018/848 II lisa II osa punkt 1.7.5.

Nõue

Loomade lõastamine või teistest eraldamine on keelatud, välja arvatud üksikute loomade puhul piiratud ajavahemikuks, kui see on põhjendatud veterinaarloomatutlustega.

Loomade teistest eraldamist võib lubada piiratud ajavahemikuks vaid siis, kui töötajad võivad ohtu sattuda, või loomade heaolu nimel.

Erand: Veiseid võib pidada lõas väikeettevõttes, kus on kuni 50 veist (välja arvatud noorloomad), ning veiseid pole võimalik hoida nende käitumuslike vajadustega sobivates rühmades. Tingimuseks on, et loomad pääsevad karjatamisperioodil karjamaale ning muul ajal vähemalt 2 korda nädalas vabaõhualadele. Vabaõhualadele pääsemise ajad peavad olema kirjalikult fikseeritud. Vajalik on **PTA nõusolek**.

Mida kontrollitakse?

Kontrollitakse, kas nõusolek on küsitud.

Vaadatakse, kas loomad pääsevad karjamaale või vabaõhualale, kas vabaõhualal on piisavalt ruumi looma kohta. Kas vabaõhualadele pääsemise ajad on kirjalikult fikseeritud.

Selgitus

Noorloomadeks loetakse veiste puhul vasikad ja üle 6 kuu vanuseid veiseid, kes ei ole veel poeginud või keda ei kasutata tõupullina.

Nõusoleku taotluses peab olema põhjalik selgitus, miks soovitakse veiseid lõas pidada. Struktuurilised tingimused mille korral antakse lõaspidamiseks luba: kui laut on ehitatud ainult lõaspidamiseks ja puudub võimalus ümber ehitada vabapidamislaudaks.

Lõaspidamisel veistele peab igal juhul, ka talveperioodil võimaldama vähemalt 2 korda nädalas pääsu vabaõhualale.

8.2.3 Tingimused vasikate pidamiseks

Nõude alus: (EL) 2018/848 II lisa II osa punktid 1.9.1.2 c, d.

Nõue

Vasikaks loetakse alla 6 kuu vanust veist.

Üle 1 nädala vanuseid vasikaid on keelatud pidada eraldi latrites, välja arvatud üksikuid loomi piiratud aja jooksul, kui see on põhjendatud veterinaarloomatutlustega.

Üksiku vasika eraldamisel veterinaaraviks peab tema pidamiskohal olema põhuga kaetud sile põrand. Vasikal peab olema võimalik hõlpsasti ümber pöörata ja täies pikkuses maha heita.

Vasikaid ei tohi pidada lõas.

Mida kontrollitakse?

Võrreldakse loomade sünniaegu ja pidamist latrites või gruppides. Kontrollitakse ka vastavust üldistele vasikate pidamise nõuetele, mis kehtivad nii tava- kui ka mahetootmises.

Selgitus

Vasikate pidamistingimusi reguleerib [Põllumajandusministri määrus nr 78, 23.10.2002](#). Need nõuded kehtivad nii mahe- kui ka tavatootmises. Nt peab vasika üksiksulu laius olema vähemalt võrdne vasika turjakõrgusega ja pikkus vähemalt võrdne 1,1 kordse vasika pikkusega mõõdetuna nina tipust sabajuureni.

8.2.4 Miinimumpindalad veiste ja hobuste pidamiseks loomakasvatushoones ja vabaõhualal

Nõude alus: (EL) 2020/464 artikkel 3; I lisa I osa.

Nõue	Eluskaal	Siseruumi pind (loomade kasutuses olev netopindala) looma kohta	Vabaõhualal (vabajalutusala, v.a karjamaa)
Aretus- ja nuumveis, hobune (sh vasikas ja varss)	kuni 100 kg	1,5 m ²	1,1 m ²
	kuni 200 kg	2,5 m ²	1,9 m ²
	kuni 350 kg	4,0 m ²	3,0 m ²
	üle 350 kg	5,0 m ² ning min 1 m ² 100 kg kohta	3,7 m ² ning min 0,75 m ² 100 kg kohta
Lüpsilehmad		6,0 m ²	4,5 m ²
Sugupullid		10 m ²	30 m ²

Mida kontrollitakse?

Arvutatakse loomkoormus loomade arvu ja loomapidamishoone projektist või jooniselt saadud pinna alusel. Vajadusel tehakse mõõtmised.

8.2.5 Miinimumpindalad lammaste ja kitsede pidamiseks loomakasvatushoones ja vabaõhualal

Nõude alus: (EL) 2020/464 artikkel 3; I lisa I osa.

Nõue		Siseruumi pind (loomade kasutuses olev netopindala) looma kohta	Vabaõhualal (vabajalutusala, v.a karjamaa) pind looma kohta
	Lammas ja kits	1,5 m ²	2,5 m ²
	Lamba- ja kitsetall	0,35 m ²	0,5 m ²

Mida kontrollitakse?

Arvutatakse loomkoormus loomade arvu ja loomapidamishoone projektist või jooniselt saadud pinna alusel. Vajadusel tehakse mõõtmised.

8.2.6 Taimtoiduliste loomade pääsemine karjamaale ja vabaõhualale

Nõude alus: (EL) 2018/848 II lisa II osa punktid 1.4.1 e, 1.6.5, 1.7.3, 1.7.4, 1.9.1.1 b, c, d. MtM § 12.

Nõue

Taimtoidulised loomad peavad pääsema karjamaale rohtu sööma alati, kui tingimused seda võimaldavad.

Kasvatusüsteemid peavad põhinema karjamaade maksimaalsel kasutamisel vastavalt nende ligipääsetavusele eri aastaaegadel.

Loomadele võimaldatakse pidev juurdepääs vabaõhualale, kus nad saavad liikuda, eelistatult rohumaaale, kui ilm ja aastaaeg ning maapinna seisukord seda lubavad ning kui EL õigusaktide alusel ei ole kehtestatud inimeste ja loomade tervise kaitsega seotud piiranguid ega kohustusi.

Vabaõhualad ja karjamaad tuleb tarastada või piiritleda nii, et loom ei pääseks mittemahemaale.

Vabaõhualad võivad olla osaliselt kaetud.

Kui loomad pääsevad karjamaale karjatamisajal ja talvine laudasüsteem võimaldab loomadele piisavalt liikumisvabadust, ei pea üldjuhul loomi talvekuudel vabaõhualadele laskma.

Üle 1 aasta vanused pullid peavad pääsema karjamaale või vabaõhualale.

Karja suurust piiratakse eesmärgiga minimeerida karjamaade paljakssöömist, mulla kinnitrampimist, erosiooni ja loomade või nende sõnniku põhjustatud reostust.

Mida kontrollitakse?

Karjamaade ja vabaõhualade visuaalne kontroll.

Selgitus

Piisavalt liikumisvabadust võimaldav talvine laudasüsteem tähendab, et hoones on olemas looma kohta ettenähtud pind + jalutusala pind. Pindala hulka ei arvestata söödakäiku, söödaküna või sõime. Nt lüpsilehmadel peaks sellisel juhul olema vabapidamisega laudas vähemalt 10,5 m² (6 + 4,5) pinda looma kohta.

Üle 1 aastased pullid peavad vegetatsiooniperioodil pääsema vähemalt vabaõhualale.

Karja suurust piiratakse, et loomade arv ei oleks kasutatava karjamaa kohta liiga suur, mis võiks põhjustada ülekarjatamist.

8.2.7 Rändkarjatamine

Nõude alus: (EL) 2018/848 II lisa II osa punktid 1.4.2.2.2, 1.4.4. MtM §8 lg 1.

Nõue

Loomi on lubatud rändkarjatada poollooduslikul alal looduskaitseseaduse tähenduses, laiul, väikesaarel ja muul sellesarnasel alal, kus viimase 3 aasta jooksul ei ole kasutatud mahetootmises mittelubatud toodet või ainet. Nimetatud aladel karjatamise ajal kasutatud sööta käsitatakse mahesöödana.

Rändkarjatamise ajal võivad maheloomad, kui neid aetakse ühelt karjatamisalalt teisele, toituda mittemahe maal. Selle aja jooksul hoitakse maheloomi muudest loomadest eraldi. Toitumine mittemahe söödast (hein ja muud taimed, mida loomad söövad) on lubatud:

- ◆ maksimaalselt 35 päeva jooksul, sh loomade viimise ja tagasi toomise aeg, või
- ◆ maksimaalselt 10% ulatuses kogu aasta söödaratsioonist, mis arvutatakse põllumajandusest pärinevas söödas sisalduva kuivaine osakaaluna.

Rändkarjatamise ajad peavad olema registreeritud ning olemas rändkarjatamisel kasutatavate alade kaardid.

Mida kontrollitakse?

Rändkarjatavate alade visuaalne kontroll. Pisteliselt kontrollitakse seal karjatavate loomade kõrvanumbreid ja võrreldakse ettevõttes olevate loomade numbritega.

Kontrollitakse e-PRIAst, kas on registreeritud loomade rändkarjatamise tegevuskohad ja ajad.

Selgitus

Rändkarjatamisena käsitletakse poollooduslikel aladel ehk pärandniitudel ja muudel sellesarnastel aladel (laiud, teatud pargialad jms) karjatamist, kui need alad pole mahepõllumajanduse registris.

Et sellistel aladel pestitsiidide ja väetisi ei ole kasutatud, siis käsitletakse rändkarjatatavatelt aladelt saadud sööta mahesöödana ja selle üle eraldi arvestust ei pea pidama. Nii saavad loomad olla sellistel aladel kogu karjatamishooaja.

8.5 Pidamistingimused – küülikud

8.5.1 Küülikute pidamise nõuded loomakasvatushoones ja vabaõhualadel

Nõude alus: (EL) 2018/848 II lisa II osa punktid 1.6.8, 1.9.5.2. (EL) 2020/464 artiklid 17-21; I lisa V osa. (EL) 2021/1165 II lisa.

Nõue

Lubatud ei ole puuride, kastide ega ülestikku asetatud sulgude kasutamine. Küülikuid kasvatatakse rühmades. Küülikufarmid kasutavad välistingimustesse sobivaid vastupidavaid tõuge.

Küülikute pidamiskohas on neile:

- ◆ mugav, puhas ja kuiv lebamiskohas või puhkekoht, mis on piisavalt suur ja sileda konstruktsiooniga, mitte restpõrandaga;
- ◆ lebamiskohas peab olema piisavalt kuiva allapanu, mis koosneb põhust või muust sobivast looduslikust materjalist. Allapanu võib parendada või rikastada mineraalainetega, mida on lubatud mahetootmises väetisena või mullaomaduste parandajana;
- ◆ pesaehitusmaterjal kõigi imetavate emasloomade jaoks;
- ◆ taimkattega vabaala, mis on eelistatult rohumaad;
- ◆ katusega varjualused, sh pimedad peidukohad;
- ◆ sees või väljas paiknev kõrgem platvorm, millel nad saavad istuda.

Liikuvate või alaliste hoonete omadused ja tehnilised nõuded

Karjatamisperioodil tuleb küülikuid pidada karjamaadel asuvates liikuvates pidamiskohtades või alalistes pidamiskohtades, millel on juurdepääs karjamaale.

Väljaspool karjatamishooaega võib küülikuid pidada alalistes pidamiskohtades, millel on juurdepääs taimestikuga vabaõhualale (soovitavalt karjamaale).

Karjamaal asuvaid liikuvaid pidamiskohti tuleb liigutada nii sageli kui võimalik, et tagada karjamaa maksimaalne kasutamine, ning need peavad olema ehitatud nii, et küülikud saaksid karjamaal rohtu süüa ka pidamiskoha pörandi kaudu.

Siseruumide ja vabaõhualade omadused ja tehnilised nõuded

Alaliste ja liikuvate pidamisruumide **siseruum** peab olema ehitatud nii, et:

- ◆ selle kõrgus on piisav, et kõik küülikud saaksid seista püstiste kõrvadega;
- ◆ see suudab mahutada eri küülikurühmi ja võimaldab säilitada pesakondade ühtsuse nuumaperioodi üleviimisel;

- ♦ on võimalik eraldada rühmast isasloomi ning tiineid ja reproduktiivseid emasküülikuid konkreetsetel loomade heaoluga seotud põhjustel ja piiratud aja jooksul, tingimusel et nad saavad hoida silmsidet teiste küülikutega;
- ♦ emasküülikul on võimalik pesast eemalduda ja poegade toitmiseks naasta pesasse, kus on tagatud:
- ♦ kaetud varjualune, sealhulgas piisaval arvul pimedaid peidukohti kõigi küülikute kategooriate jaoks;
- ♦ kõigi emasküülikute juurdepääs pesadele vähemalt üks nädal enne eeldatavat poegimiskuupäeva ja vähemalt poegade imetamisperioodi lõpuni;
- ♦ poegade juurdepääs piisaval arvul pesadele, nii et on vähemalt üks pesa imetava emasküüliku ja tema poegade jaoks;
- ♦ materjalid, mida küülikud saavad närida.

Alaliste pidamisruumidega rajatiste **vabaõhuala** peab olema rajatud nii, et:

- ♦ sellel on piisaval arvul kõrgendatud platvorme, mis on selle miinimumpindala peale ühtlaselt jaotatud;
- ♦ seda ümbritsevad kõrged ja piisavalt sügavad tarad, et vältida põgenemist hüppamise või kaevamise teel;
- ♦ kui sellel on betoonist väliala, siis on võimaldatud lihtne juurdepääs taimestikuga välialale. Ilma lihtsa juurdepääsuta ei või betoonipinna pindala vabaõhuala miinimumpindala arvutamisel arvesse võtta;
- ♦ seal on kaetud varjualune, sealhulgas piisaval arvul pimedaid peidukohti kõigi küülikute kategooriate jaoks;
- ♦ seal on materjalid, mida küülikud saavad närida.

Vabaõhualade taimestik:

- ♦ vabaõhualade taimestikku tuleb hooldada korrapäraselt ja nii, et see oleks küülikutele atraktiivne;
- ♦ karjatamisperioodil tuleb karjamaasid korrapäraselt roteerida ja majandada nii, et küülikute karjatamine oleks optimaalne.

	Küülikute siseruumide ja vabaõhualade loomkoormus ja miinimumpindala	
	Püsiva hoone siseruumid Kasutatav netopindala (v.a platvormid) looma kohta	Liikuva hoone siseruumid Kasutatav netopindala (v.a platvormid) looma kohta
Imetavad emasküülikud koos poegade kuni võõrutamiseni	0,6 m ² , kui eluskaal on alla 6 kg 0,72 m ² , kui eluskaal on üle 6 kg	0,6 m ² , kui eluskaal on alla 6 kg 0,72 m ² , kui eluskaal on üle 6 kg
Tiined emasküülikud ja reproduktiivsed emasküülikud	0,5 m ² , kui eluskaal on alla 6 kg 0,62 m ² , kui eluskaal on üle 6 kg	0,5 m ² , kui eluskaal on alla 6 kg 0,62 m ² , kui eluskaal on üle 6 kg
Nuumküülikud võõrutamisest kuni tapamiseni Asendusküülikud nuumamise lõpust 6-kuuseks saamiseni	0,2 m ²	0,15 m ²
Täiskasvanud isasloomad	0,6 m ² 1 m ² , kui isaslooma juurde viiakse emasküülikuid paaritamiseks	0,6 m ² 1 m ² , kui isaslooma juurde viiakse emasküülikuid paaritamiseks
	Küülikute vabaõhuala loomkoormus ja miinimumpindala	
	Püsiva hoone taimkattega vabaõhuala, eelistatult karjamaa Kasutatav netopindala (v.a platvormid), looma kohta	Liikuva hoone vabaõhualad Kasutatav netopindala (v.a platvormid), looma kohta
Imetavad emasküülikud koos poegade kuni võõrutamiseni	2,5 m ²	2,5 m ²

Tiined emasküülikud / reproduktiivsed emasküülikud	2,5 m ²	2,5 m ²
Nuumküülikud võõrutamisest kuni tapmiseni Asendusküülikud (nuumamise lõpust 6-kuuseks saamiseni)	0,5 m ²	0,4 m ²
Täiskasvanud isasloomad	2,5 m ²	2,5 m ²

Mida kontrollitakse?

Küülikute pidamistingimuste visuaalne kontroll. Loomapidamisrajatiste projektid/joonised. Vajadusel tehakse mõõtmised.

Selgitus

Karjatamisperioodil võib karjamaal kasutada nn liikuvaid puure või aedikut, mida saab edasi tõsta.

Talvel ja halbade ilmastikutingimuste korral ei pea küülikuid vabaõhualadele laskma.

Allapanu parendamiseks või rikastamiseks lubatud väetisi ja mullaomaduste parandajaid vt ptk 11.2.

8.6 Pidamistingimused – hirved

8.6.1 Loomapidamishooned, vabaõhualad ja karjamaad

Nõude alus: (EL) 2018/848 II lisa II osa punktid 1.9.2.2. (EL) 2020/464 artiklid 6-8; I lisa II osa. (EL) 2021/1165 II lisa.

Nõue

Üldised nõuded:

- ◆ hirvedele tuleb tagada peidukohad, varjualused ja tarad, mis loomi ei vigasta;
- ◆ punahirve aedikutes peab loomadel olema võimalik mudas püherdada, et tagada naha puhastamine ja kehatemperatuuri reguleerimine;
- ◆ pidamiskoha põrand peab olema sile, kuid mitte libe;
- ◆ pidamiskohas peab olema mugav, puhas ja kuiv lebamiskohas peab olema mugav puhkekoht, mis on piisavalt suur ja sileda konstruktsiooniga, mitte respõrandaga; lebamiskohas peab olema kuiv allapanu, mis koosneb põhust või muust sobivast looduslikust materjalist. Allapanu võib parendada või rikastada mineraalainetega, mis on lubatud mahetootmises väetisena või mullaomaduste parandajana;
- ◆ söötmiskohad tuleb luua kohtades, mis on kaitstud ilmastikutingimuste eest ja juurdepääsetavad nii loomade kui ka inimeste jaoks. Pinnas, millel söötmiskohad asuvad, peab olema tihendatud ning söötmissaadmel peab olema katus;
- ◆ kui alalist juurdepääsu söödale ei ole võimalik tagada, tuleb söötmiskohad ehitada nii, et kõiki loomi saab sööta ühel ajal.

Väliaedikud ja -tarandikud:

- ◆ hirvi tuleb pidada väliaedikutes või -tarandikes, mis asuvad võimaluse korral karjamaal;
- ◆ väliaedikud ja -tarandikud peavad olema ehitatud nii, et vajaduse korral oleks võimalik eri liiki hirved eraldada;
- ◆ väliaedikud või -tarandikud peavad olema ehitatud nii, et hirved ei pääseks neist välja;
- ◆ iga väliaedik või -tarandik peab olema kas kaheks alaks jaotatav või teise väliaediku või tarandiku kõrval, et igal alal või igas väliaedikus või -tarandikus oleks võimalik teha järjestikku hooldustöid;
- ◆ hirvedele tuleb tagada varjevõimalused ja ilmastikukaitse eelistatult looduslike varjualustega, nagu puude ja põõsaste rühmad, metsaosad või metsatukad väliaedikus või -tarandikus; kui eelnev ei ole kogu aasta jooksul piisaval määral teostatav, tuleb tagada katusega kunstlikud varjualused;

- ◆ hirvede väliaedikud või -tarandikud peavad olema varustatud rajatistega või kaetud taimestikuga, mis võimaldab loomadel oma sarvedelt sametist nahka maha hõõruda;
- ◆ tiinuse hilisel etapil ja kaks nädalat pärast poegimist peab emastel hirvedel olema juurdepääs taimkattega aladele, mis võimaldab nende vasikaid varjata.

Hirve liik	Vabaõhuala miinimumpindala aediku või tarandiku kohta	Loomkoormus arvestatuna täiskasvanud loomade arvuna* hektari kohta
Tähnikhirm <i>Cervus nippon</i>	1 ha	15
Kabehirm <i>Dama</i>	1 ha	15
Punahirm <i>Cervus elaphus</i>	2 ha	7
Miilu ehk Davidi hirm <i>Elaphurus davidianus</i>	2 ha	7
Rohkem kui üks hirveliik	3 ha	7 juhul, kui karja kuulub punahirvi või Davidi hirvi 15 juhul, kui karja ei kuulu punahirvi ega Davidi hirvi

* Kaht kuni 18 kuu vanust hirve arvestatakse ühe hirvena.

Mida kontrollitakse?

Hirvede pidamistingimuste visuaalne kontroll. Loomapidamisrajatiste projektid/joonised.

Selgitus

Allapanu parendamiseks või rikastamiseks lubatud väetisi ja mullaomaduste parandajaid vt ptk 11.2.

8.7 Loomade liikumise arvestus ja loomade toomine ettevõttesse

8.7.1 Loomade liikumise arvestus

Nõude alus: (EL) 2018/848 II lisa II osa punktid 1.3.4.5, 1.7.12. MtM §2 lõiked 1, 2 ja 3.

Nõue

Ettevõttes peetavate elusloomade kohta tuleb pidada arvestust või säilitada dokumentaalsed tõendid järgmiselt:

- ◆ ettevõttes sündinud loomad: sünniaeg;
- ◆ ettevõttesse toodud loomad: identifitseerimistunnus looma või partii/karja kaupa, loomade päritolu, saabumiskuupäev ja üleminekuage, veterinaarandmed.
- ◆ ettevõttest välja viidavad loomad: vanus, loomade arv, tapaloomade puhul kaal, identifitseerimistunnus (looma või partii/karja), lahkumise kuupäev ja sihtkoht.

Ettevõttes, kus tegeletakse eri liikidest loomade mahe- ja mittemahepõllumajandusliku kasvatusega, peetakse nende kohta eraldi arvestust.

Arvestust peetakse elektroonselt või paberil. Andmete kohta tuleb kirje teha 3 päeva jooksul arvates toimingute tegemise päevast.

Andmeid ja neid tõendavaid dokumente tuleb säilitada vähemalt 3 aastat arvates nende kogumisest.

Mida kontrollitakse?

Kontrollitakse ettevõttesse toodud ja müüdud loomade saatedokumente, loomade liikumise arvestuse pidamist. Tunnustatava ettevõtte kontrollimisel tehakse loomade liikumise kohta arvestus mahetootmise tunnustamise taotluse esitamise päevast alates.

Tunnustatud ettevõttes kontrollitakse loomade liikumist viimasest kontrollimise päevast arvates.

Selgitus

Loomade liikumise arvestusel saab kasutada ka teiste asutuste andmebaaside arvestust, eelkõige PRIA loomade registrit. Samuti saab kasutada PTA soovituslikku vormi PTA kodulehel: Mahepõllumajandus > Alustajale ja jätkajale > [Vormid](#) > „Loomade liikumise arvestus“ või enda vormi.

Kui PRIA loomade registris vajalik info puudub, siis tuleb see PTAle kontrollimiseks eraldi esitada. Näide: ettevõttes on 80 põhikarja lammast ja 60 üle 6 kuu vanust talle ning 40 alla 6 kuu vanust talle. Sellisel juhul tuleb PTAle esitada alla 6 kuu vanuste tallede kohta käiv info ning ülejäänud loomade kohta saab PTA info PRIA loomade registrist.

NB! Mahenõuetega küsitud infost piisab ainult mahekontrolli läbiviimise jaoks. Kui nt loomatervise valdkonnas on vaja esitada rohkem andmeid või mõnel muul kujul, siis tuleb täita vastavaid nõudeid.

Maheloomade saatedokumendi/arve vormistamise nõudeid vt ptk 8.11.

8.7.2 Mittemahe loomade toomine ettevõttesse

Nõude alus: (EL) 2018/848 II lisa II osa punktid 1.2.2, 1.3.4.1, 1.3.4.3, 1.3.4.4, 1.3.4.5., 1.3.4.4.1-1.3.4.4.5. Maaeluministri määrus 21.12.2018 nr 82.

Nõue

Ettevõttesse võib teatud tingimustel tuua ka mittemahe loomi. Mittemahe loomade toomiseks ettevõttesse tuleb taotleda **PTA nõusolek** (välja arvatud ohustatud loomatõud).

Nõusolek antakse, kui sobivaid maheloomi ei ole turul (Eesti maheloomade andmebaasis) saada.

PTA nõusolekul võib tuua aretuse eesmärgil mittemahe täiskasvanud isasloomi:

- ◆ veised alates 8 kuud;
- ◆ lambad ja kitsed alates 6 kuud;
- ◆ hobused alates 2 aastat.

PTA nõusolekul võib tuua aretuse eesmärgil mittemahe esmapoegimata emasloomi:

- ◆ kuni 10 % ulatuses ettevõttes mahepõllumajanduslikult peetavate täiskasvanud hobuste või veiste arvust aastas;
- ◆ kuni 20 % ulatuses täiskasvanud sigade, lammaste, kitsede või hirvede arvust aastas;
- ◆ ettevõttes, kus peetakse kuni 10 hobust, hirve, veist või kuni 5 siga, lammast või kitse, üks vastavat liiki loom aastas.

PTA nõusolekul võib tuua ettevõtte olulise laiendamise, teist tõugu loomade kasvatamise või uue loomakasvatusharu kavandamise korral mittemahe loomi:

- ◆ kuni 40% ettevõttes vastavat liiki mahepõllumajanduslikult peetavate täiskasvanud loomade arvust aastas.

PTA nõusolekul võib tõuaretuse eesmärgil karja esmakordsel moodustamisel karja tuua mittemahe noorloomi. Neid tuleb vahetult pärast võõrutamist kasvatada vastavalt maheloomakasvatuse nõuetele. Loomade karjaga liitumise päeval peavad:

- ◆ veised, hobused ja hirved olema nooremad kui 6 kuud;
- ◆ lambad ja kitsed olema nooremad kui 60 päeva;
- ◆ põrsad kaaluma vähem kui 35 kg;
- ◆ küülikud olema nooremad kui 3 kuud.

Ilma PTA nõusolekuta võib tuua aretuse eesmärgil ohustatud tõugu mittemahe loomi:

- ◆ ei pea olema ainult esmapoegimata emasloomad;
- ◆ ei pea arvestama loomade %;
- ◆ ohustatud tõud on eesti maatõugu veis, kihnu maalammas, eesti hobune, eesti raskeveohobune, tori hobune (universaalsuuna hobuste alampopulatsioon ja vana-tori suuna hobuste alampopulatsioon), eesti vutt.

PTA võib anda üksiktootjale **nõusoleku** loomakarja uuendamiseks või taastamiseks mittemahe loomadega katastroofist tuleneva loomade suure suremuse korral, juhul kui maheloomi ei ole saada. Katastroofi olukorra kohta peab olema eelnevalt PTA ametlik otsus.

Mida kontrollitakse?

Võrreldakse ettevõttes olnud loomade arvu ja ettevõttesse toodud vastavat liiki tavaloomade arvu suhet.

Kontrollitakse saatedokumentidest loomade sünniaegu, võrreldakse kõrvanumbreid loomadel ja saatedokumentidel ning PRIA loomade registri andmeid.

Selgitus

Enne mittemahe loomade, sh ka sugupullide ja -jäärade, toomist tuleb kindlasti taotleda PTA nõusolek.

PTA on loonud maheloomade andmebaasi, mille eesmärk on koguda andmeid mahepõllumajanduslike aretusloomade kättesaadavuse kohta turul. Kõik mahetootjad saavad soovi korral edastada PTAle andmed oma müügis olevate mahepõllumajanduslike aretusloomade kohta ning need lisatakse maheloomade andmebaasi, mis on leitav PTA veebilehelt: Põllumehele ja maaomanikule > Mahepõllumajandus > **Loomakasvatuse** "Maheloomade andmebaas". Kui sobivad loomad on andmebaasis olemas, siis tavaloomade toomiseks nõusolekut ei anta.

Täiskasvanud isasloomade toomisel loetakse täiskasvanuks veised alates 8 kuud, lambad ja kitsed alates 6 kuud, hobused 2 aastat.

Mittemahe loomade toomise protsenti arvestatakse kalendriaasta jooksul.

Näide: Ettevõttes peetakse mahepõllumajanduslikult 300 lammast, nendest 130 põhikarjautte, 5 põhikarjajäära ja 165 alla 6 kuu vanust talle. Ettevõttesse võib tuua tavaettevõttest karja uuendamiseks 27 esmapoegimata emaslooma. Arvutuskäik: 130 põhikarja utte + 5 põhikarjajäära = 135 täiskasvanud looma ning sellest võetakse 20% ehk 27 esmapoegimata emaslooma.

Katastroofiolukorra kehtestamine vt ptk 6.1.

Mittemahe loomade toomisel rakendub toodud loomadele üleminekuaeg, mille lõppemiseni tuleb nende toodang hoida maheloomade toodangust eraldi. Loomade üleminekuajad:

- ◆ veised liha tootmiseks, hobused – 12 kuud;
- ◆ veised piima tootmiseks, lambad, kitsed, sead – 6 kuud;
- ◆ küülikud – 3 kuud;
- ◆ hirved – 12 kuud.

Üleminekuajal oleva looma toomisel ettevõttesse peab küsima nõusolekut ja arvestama %, sest üleminekuaja loomi käsitletakse võrdselt tavaloomadega.

Tähelepanelik peab olema ka siis, kui ettevõtja viib oma looma (nt lihaveise pulli) jõudluskatsetele ja toob looma pärast katset ettevõttesse tagasi. Kuna jõudluskatse raames ei peeta loomi mahenõuete kohaselt, siis tähendab see, et tegemist ei ole enam maheloomaga ja looma tagasi toomisel ettevõttesse peab PTAlt küsima nõusolekut. Sama kehtib ka näituste/oksjonite kohta - kui seal loomi mahesöödaga ei söödeta, pole enam tegu maheloomadega ja nende ettevõttesse tagasi toomisel tuleb küsida PTAlt nõusolekut.

8.8 Söödad ja söötmine

8.8.1 Taimtoiduliste loomade söötmine – veised, hobused, lambad, kitsed, hirved, küülikud

Nõude alus: (EL) 2018/848 II lisa II osa punktid 1.4.1, 1.4.3.1, 1.4.3.2, 1.9.1.1 a, e, f, 1.9.2.1, 1.9.5.1. (EL) 2020/2146 artikkel 3 lõige 3. MtM §12¹. (EL) 2020/464 artiklid 5, 17.

Nõue

Loomasööda suhtes kehtivad üldnõuded:

- ◆ loomasööt peab olema saadud peamiselt sellest põllumajandusettevõttest, kus loomi peetakse, või sama piirkonna teistele ettevõtetele kuuluvatest mahepõllumajanduslikest või üleminekuaja tootmisüksustest;
- ◆ karja tuleb sööta mahepõllumajandusliku või üleminekuaja söödaga, mis vastab looma toitainevajadustele tema arengu eri etappidel; piiratud söötmine ei ole loomakasvatases lubatud, välja arvatud juhul, kui see on põhjendatud veterinaarkaarutlustega;
- ◆ loomi ei tohi pidada tingimustes või söödal, mis võib põhjustada aneemiat;
- ◆ nuumamisel võetakse igas kasvatamise järgus alati arvesse iga loomaliigi normaalset söötmissiisi ja loomade heaolu, sundsöötmine on keelatud;
- ◆ loomadel on pidev juurdepääs karjamaale, kui tingimused seda võimaldavad, või muule koresöödale;
- ◆ kasvustimulaatoreid ja sünteetilisi aminohappeid ei tohi kasutada.

Taimtoidulisi loomi söödetakse rohumaadelt saadava söödaga võimalikult suurel määral, vähemalt 60% igapäevase söödaratsiooni kuivainekogusest peab koosnema koresöödast (värskest või kuiv-söödast või silost). Lüpsiloomade puhul võib lüpsiperioodi alguses lubada vähendada kõnealust määra 50%ni kuni 3 kuuks. Kui küülikute söötmiseks ei ole piisavalt rohtu, tuleb anda kiudainerikast sööta, nagu heina või põhku.

Taimtoiduliste loomade puhul pärineb vähemalt 70% söödast samast põllumajandusettevõttest või kui see ei ole võimalik, peab sööt olema toodetud koostöös teiste mahe või üleminekuaja tootmisüksustega ning samast piirkonnast pärit sööta ja söödamaterjali kasutavate söödakäitlejatega.

Taimtoidulisi loomi söödetakse mahesöödaga, teatud määral on lubatud üleminekuaja sööda kasutamine:

- ◆ Oma ettevõttes mahetaimekasvatuse üleminekuaja teisel aastal toodetud sööt võib moodustada 100% loomade söödaratsiooni kuivainest. Kui üleminekuaja teisel aastal toodetud sööt on pärit muust ettevõttest, siis keskmiselt kuni 25% loomade aastase söödaratsiooni kuivainest.
- ◆ Oma ettevõtte mahetaimekasvatuse üleminekuaja esimese aasta püsikarjamaadelt ja mitmeaastaste söödataimedega või valgurikaste taimedega maatükkidelt saadud saagist või seal karjatamisest võib pärineda kuni 20% loomade aastase söödaratsiooni kuivainest.
- ◆ Kui kasutatakse teisest ettevõttest pärit sööta, mis on varutud teise aasta üleminekuperioodis olevatelt maadelt, ja lisaks oma ettevõtte esimese ülemineku aasta sööta, siis ei ületa nende söötade osakaal kokku 25% loomade söödaratsiooni kuivainest;

Kogu ettevõtte üheaegse ülemineku puhul (looma- ja taimekasvatus) peab üleminekuaja jooksul loomi söötma põhiliselt oma ettevõtte söödaga (vähemalt 50%).

Maheloomakasvatusega tegelev isik, kes peab muid taimtoidulisi loomi kui veised, hobused, lambad, kitsed, hirved, küülikud, täidab üksnes määruse (EL) 2018/848 artiklites 9–11 ja 14 ning II lisa II osas sätestatud nõudeid.

Mida kontrollitakse?

Tehakse arvutused ettevõttes kasutatud, sh sisseostetud söötade kohta kuivaines.

Võrreldakse rohusöötade osatähtsust kogu söödaratsioonis.

Raamatupidamisdokumendid, põlluraamat.

Selgitus

Samast piirkonnast pärit sööt tähendab Eestist ja Lätist pärit sööta.

Kui ettevõttes on samal aastal juurde tulnud rohumaid, mis on esimese aasta üleminekuajal, siis võib 20% ulatuses kasutada sealt pärit karjamaasööta. Samuti võib kasutada proteiinirikaste taimede, nagu raps, rüps, hernes, lupiin vm üleminekuaja esimese aasta põldudelt saadud saaki, kui kokku ei ületata esimese üleminekuaasta sööt 20% ratsiooni kuivainest.

Kogu ettevõtte üheaegse ülemineku puhul (looma- ja taimekasvatus) ei kehti oma sööda puhul nõue, et see peab olema 100% mahe või üleminekuaja teise aasta sööt või kuni 20% ulatuses üleminekuaja esimese aasta sööt, sest ettevõtte oma sööt sel ajal veel nendele nõuetele ei vasta (sööt võib olla varutud enne üleminekuaja algust ning esimese aasta sööda osakaal võib olla suurem). Sisseostetud sööt peab olema mahe või kuni 25% söödaratsiooni ulatuses üleminekuaja teise aasta sööt.

Katastroofi olukorras võib **PTA** anda üksiktootjale **nõusoleku** kasutada mittemahe sööta piiratud ajavahemikus ja konkreetses piirkonnas loomasööda kao või piirangute kehtestamise korral eelkõige erandlike ilmastikutingimuste, nakkushaiguste puhangu, mürgiste ainetega saastumise või tulekahjude tõttu. Katastroofi olukorra kohta peab olema eelnevalt PTA ametlik otsus. Vt ka ptk 6.1.

Söötade kuivaine arvestuse abitabel on PTA kodulehel: Mahepõllumajandus > Loomakasvatus „[Ettevõtte hinnanguline söödavajadus kuivaines aastas](#)“.

8.8.2 Taimtoiduliste loomade toitumine emapiimast – veised, hobused, lambad, kitsed, hirved, küülikud

Nõude alus: (EL) 2018/848 II lisa II osa punkt 1.4.1 g. (EL) 2020/464 artiklid 2, 5, 17.

Nõue

Pärast sündi peab emapiimast toituvaid loomi sätestatud minimaalse aja jooksul söötma naturaalse täispiimaga, eelistades emapiima:

- ♦ vasikad ja varsad 90 päeva,
- ♦ lamba- ja kitsetalled 45 päeva,
- ♦ hirvetalled 90 päeva,
- ♦ küülikud 42 päeva.

Kui kasutatakse piimaasendajaid, siis ei tohi need sisaldada keemiliselt sünteetisid ega taimset päritolu koostisosi.

Mida kontrollitakse?

Kontrollitakse vasikatele ja varssadele kulunud piimasöötade koguseid. Mahe täispiimaasendajate kasutamisel kontrollitakse koostist ja saatedokumente.

Selgitus

Eelistada tuleb emapiima, kuid kasutada võib ka muu sobiva mahelooma piima või mahe täispiimaasendajat, mis ei tohi sisaldada taimseid ega keemiliselt sünteesitud koostisosi.

8.8.8 Mittemahepõllumajanduslikud vürtsid, maitsetaimed ja melass söödana

Nõude alus: (EL) 2018/848 artikkel 24 lõige 3 e alapunkt iv. (EL) 2021/1165 artikkel 3, III lisa A osa.

Nõue

Loomade söötmiseks võib kasutada mittemahe vürtse, maitsetaimi ja melassi tingimusel, et:

- ◆ need pole mahedana kättesaadavad,
- ◆ need on toodetud või valmistatud ilma keemiliste lahustiteta,
- ◆ vürtside, maitsetaimede ja melassi kasutamine on piiratud 1%-ga söödaratsioonist, mis on arvatud igal aastal põllumajandusest pärinevas söödas sisalduva kuivaine osakaaluna.

Mida kontrollitakse?

Kontrollitakse toodete koostist ja saatedokumente. Tehakse arvutused ettevõttes kasutatud vürtside, maitsetaimede või melassi kohta kuivaines.

Selgitus

Sageli on tavamelass nt mineraalsöötade koostisosa. Sellist mineraalsööta võib maheloomadele anda, kuid tuleb veenduda, et melassi ei oleks keemiliselt töödeldud (nt vääveldioksiidiga).

8.8.9 Mineraalse päritoluga söödad

Nõude alus: (EL) 2018/848 artikkel 24 lõiked 1 c, 3 e. (EL) 2021/1165 artikkel 3; III lisa A osa.

Nõue

Loomade mineraalsed söödad peavad olema looduslikku päritolu, välja arvatud juhul, kui sellist päritolu tooteid või aineid ei ole saada piisavas koguses või piisava kvaliteediga või kui alternatiivid puuduvad.

Kasutada võib üksnes määruse 2021/1165 III lisas nimetatud mineraalseid söödamaterjale.

Mida kontrollitakse?

Jälgitakse, milliseid mineraalsöötasid ettevõttes kasutatakse. Kontrollitakse ostudokumente ja pakenditel kirjeldatud koostist.

Selgitus

Vt mineraalsete söödamaterjalide lubatud nimekirja ptk 11.3.

Sageli sisaldavad mineraalsööda valmissegud mahepõllumajanduses mittelubatud aineid või taimset sideainet. Seetõttu tuleb väga täpselt uurida mineraalsööda koostist ja vajadusel konsulteerida PTAga. Tavatootmisest pärit melass võib söödas sisalduda, kui selle osakaal kogu aastasest söödaratsioonist jääb alla 1% kuivaines.

Vt turul olevate toodete nimekirja PTA kodulehel: Mahepõllumajandus > [Loomakasvatus](#) „Mahetootmisesse sobivad mineraalid ja söödalisandid“. Kõik turul olevad sobivad tooted selles tabelis ei pruugi sisalduda.

8.8.10 Söödalisandid ja loomasöödas, sh silo valmistamisel kasutatavad abiained

Nõude alus: (EL) 2018/848 artikkel 24 lõiked 1 d, 3 e. (EL) 2021/1165 artikkel 3; III lisa B osa.

Nõue

Söödas kasutatavad mikroelemendid, vitamiinid või provitamiinid peavad olema looduslikku päritolu, välja arvatud juhul, kui sellist päritolu tooteid või aineid ei ole saada piisavas koguses või piisava kvaliteediga või kui alternatiivid puuduvad.

Nimetatud tooteid on lubatud kasutada vastavalt lubatud mittemahe söödamaterjalide nimekirjale „Loomasöödas kasutada lubatud söödalisandid ja abiained“.

Silokonservantidena on lubatud kasutada ensüüme ja mikroorganisme ainult piisava käärimise tagamiseks.

Mida kontrollitakse?

Kontrollitakse, milliseid söödalisandeid ja abiaineid kasutatakse. Kontrollitakse ostudokumente ja pakenditel kirjeldatud koostist.

Selgitus

Sisseostetud sööda puhul on oluline ka jälgida, milliseid antioksidante söödas kasutatakse, sest lubatud on ainult taimeõlidest saadud tokoferooli(rikkad)ekstraktid.

Nt silos on lubatud tehnoloogilised lisandid: sorbiinhape, sipelghape, naatriumformiaat, äädikhape, piimhape, propioonhape, sidrunhape.

Vt loomasöödas kasutada lubatud söödalisandite ja abiaimate lubatud nimekirja ptk 11.3.

Vt turul olevate toodete nimekirja PTA kodulehel: Mahepõllumajandus > [Loomakasvatus](#) „Mahetootmisesse sobivad mineraalid ja söödalisandid“ ja „Mahetootmisesse sobivad silolisandid“. Kõik turul olevad sobivad tooted selles tabelis ei pruugi sisalduda.

8.8.11 Vesi

Nõude alus: (EL) 2018/848 II lisa II osa punkt 1.7.2.

Nõue

Vesi peab olema loomadele kergesti kättesaadav nii loomakasvatushoones, kui ka karjamaal; loomade füsioloogilised ja etoloogilised vajadused peavad olema rahuldatud; jootmiseks kasutatav inventar on puhas ja vesi kvaliteetne.

Mida kontrollitakse?

Kontrollitakse joogivee olemasolu ja kättesaadavust loomadele nii loomakasvatushoones kui ka karjamaal. Kontrollitakse jootmiseks kasutatava inventari puhtust.

8.8.12 Arvestuse pidamine loomade söötmisel

Nõude alus: (EL) 2018/848 artikkel 39 lõige 1 a; II lisa II osa punkt 1.4.4. MtM §2 lõiked 1-3.

Nõue

Arvestust tuleb pidada söötmisrežiimi ja, kui see on asjakohane, karjatamisperioodi (sh rändkarjatamise) aegade kohta.

Mis tahes vormis kasutatud sööda puhul:

- ♦ erinevate söödamaterjalide osakaal,
- ♦ oma ettevõttest või samast piirkonnast pärit sööda osakaal,
- ♦ üleminekuaja sööda osakaal.

Ettevõttesse toodud sööda puhul: nimetus, kogus, koostis, toomise päev, tootmiskoht, tootja ja turustaja, sööda kasutamine.

Ettevõttes toodetud sööda puhul: kogus ja tootmise aeg, sööda kasutamine.

Eraldi tuleb arvestust pidada mahe ja mittemahe loomakasvatuse kohta;

Arvestust peetakse paberil või elektroonselt.

Andmete kohta tehakse kirjed 3 päeva jooksul arvates toimumingu tegemise päevast.

Mida kontrollitakse?

Kontrollitakse ettevõttesse toodud söötade saatedokumente. Ettevõttes toodetud söötade koguseid kontrollitakse põlluraamatu järgi. Kontrollitakse söötade kasutamist loomaliikide kaupa.

Selgitus

Söötade arvestusel võib kasutada abitabelit, mis on PTA kodulehel: Mahepõllumajandus > [Loomakasvatus](#) „Ettevõtte hinnanguline söödavajadus kuivaines aastas“.

Karjatamise ja ettevõttes toodetud sööda arvestust tuleb Veeseaduse kohaselt pidada põlluraamatus.

8.9 Haiguste ennetamine ja ravi

8.9.1 Allopaatiliste veterinaarravimite kasutamise keeld ennetavas tegevuses

Nõude alus: (EL) 2018/848 II lisa II osa punktid 1.5.1.1-1.5.1.5.

Nõue

Haiguste ennetamine põhineb tõugude ja liinide valikul, karjakasvatustaval, kvaliteetsel söödal, liikumisel, asjakohasel loomkoormusel ning loomapidamisel asjakohastes hügieenitingimustes.

Immunoloogilisi veterinaarravimeid (vaktsiine) võib kasutada.

Haiguste ennetamiseks on keelatud kasutada:

- ◆ keemiliselt sünteesitud allopaatilisi veterinaarravimeid, sh antibiootikume,
- ◆ keemiliselt sünteesitud allopaatilisi molekule sisaldavaid boole.

Keelatud on kasvu soodustamiseks või toodangu suurendamiseks mõeldud ainete kasutamine (sh antibiootikumid, koktsidiostaatikumid ja muud kunstlikud kasvusoodustajad).

Keelatud on hormoonide või samalaadsete ainete kasutamine paljunemise reguleerimiseks (nt inna esilekutsumine või sünkroonimine) või muul eesmärgil.

Kui loomi hangitakse mittemahepõllumajanduslikest tootmisüksustest, rakendatakse olenevalt kohalikest oludest erimeetmeid, nagu sõeluuringud või karantiin.

Mida kontrollitakse?

Kontrollitakse loomapidaja raviarvestust.

Selgitus

Haiguste ennetus peab põhinema sobivatel pidamistingimustel, söödal, tõugude valikul, bioturvalisuse põhimõtete rakendamisel jne.

Ettevõttesse loomade sissetoomisel nii tava- kui ka mahekarjadest tuleb olla eriti hoolikas (vajadusel testid ostuloomadelt, profülaktiline karantiin, karjatervise staatuse jälgimine).

8.9.2 Puhastustoimingud hoonetes ja vabaaladel

Nõude alus: (EL) 2018/848 artikkel 24 lõige 1 punkt 1 e; II lisa II osa punktid 1.5.1.6, 1.5.1.7, 1.9.4.4 c. (EL) 2021/1165 artiklid 5, 12. (EÜ) 889/2008 lisa VII, kuid välja arvatud tooted, mis on nimetatud määruse (EL) 2021/1165 IV lisa D osas.

Nõue

Laudad, sulud, seadmed ja riistad peavad olema nõuetekohaselt puhastatud ja desinfitseeritud, et vältida nakkuste levikut ning haigusekandjate tekkimist.

Väljaheide, uriin ning söömata jäänud või mahapudenenud sööt tuleb eemaldada nii sageli kui vaja, et minimeerida lõhna teket ning vältida putukate või näriliste siginemist.

Putukate ja muude kahjurite hävitamiseks hoonetes ja teistes rajatistes, kus loomi peetakse, kasutatakse rodentitsiide (ainult lõksudes) ning lubatud ainete nimekirjades loetletud tooteid ja aineid: puhastus- ja desinfitseerimisvahendeid ning taimekaitsevahendeid.

Loomapidamishoonete ja sisseseadete puhastamiseks ja desinfitseerimiseks võib kasutada lubatud ainete nimekirjas loetletud puhastus- ja desinfitseerimisvahendeid. Kõnealuste toodete kasutamise

kohta tuleb pidada arvestust: toote kasutamise kuupäev või kuupäevad, toote nimetus, selle toimeained ning kasutamise koht.

Mida kontrollitakse?

Kontrollitakse loomapidamishoonete seisundit, milliseid puhastus- või desinfitseerivaid vahendeid on kasutatud.

Selgitus

Lubatud puhastus- ja desinfitseerimisvahendite nimekirja vt ptk 11.4 ja lubatud taimekaitsevahendite nimekirja ptk 11.1.

8.9.3 Veterinaarravi ning erand vaktsineerimiste, parasiitidevastase ravi ja kohustuslike haigustõrjeprogrammide puhul

Nõude alus: (EL) 2018/848 II lisa osa punkt 1.5.2.1-5.1.5.2.7.

Nõue

Kui hoolimata loomatervise tagamiseks võetud ennetusmeetmetest loom haigestub või saab vigastada, tuleb teda viivitamata ravida.

Haigusi ravitakse kohe nende ilmnemisel, et vältida loomade piinlemist. Vajaduse korral ja rangeid nõudeid järgides ning veterinaararsti järelevalve all võib kasutada keemiliselt sünteesitud allopaatilisi veterinaarravimeid, sealhulgas antibiootikume, kui fütoterapeutilised, homöopaatilised ja muud tooted selleks ei sobi.

Keemiliselt sünteesitud allopaatiliste veterinaarravimite (sh antibiootikumid) asemel tuleb eelistada mahetootmises lubatud mineraalsöötasid ja mahetootmises lubatud söödalisandeid ning taimravi-tooteid ja homöopaatilisi tooteid, kui nende ravitoime asjaomase loomaliigi ja haiguse puhul ning kavandatud ravitingimustes on tõhus.

Loomi või loomadelt saadud tooteid ei tohi müüa mahetoodetena ning loomadele tuleb määrata üleminekuaeg, kui loomale või loomarühmale antakse:

- ◆ üle kolme keemiliselt sünteesitud allopaatilise veterinaarravimikuuri (sh antibiootikumikuurid) 12 kuu jooksul või
- ◆ üle ühe ravikuuri, kui loomade tootliku elutsükli pikkus on alla aasta.

Eelnimetatud ravikuuride hulka **ei loeta** vaktsineerimist, parasiitidevastast ravi ega kohustuslikke haigustõrjeprogramme ning nende arvule piirangut ei ole.

Keeluaeg loomale keemiliselt sünteesitud allopaatilise veterinaarravimi (sh antibiootikumi) tavapäraste kasutustingimuste kohaselt viimase doosi manustamise ning sellest loomast mahetoidu tootmise vahel peab olema:

- ◆ kaks korda nii pikk kui ravimile määratud keeluaeg ja
- ◆ mitte vähem kui 48 tundi.

Ettevõtjad peavad arvestust või säilitavad dokumentaalsed tõendid kasutatud ravi kohta, eelkõige ravitud loomade identifitseerimisandmed, ravi kuupäev, diagnoos, annustamine, ravimi nimetus ning, kui see on asjakohane, veterinaararsti määratud veterinaarravi ning enne loomakasvatussaaduste mahetoodetena turustamist ja mahetootena märgistamist kohaldatav keeluaeg.

Mida kontrollitakse?

Kontrollitakse loomapidaja raviarvestust.

Selgitus

Üks ravikuur tähendab ühte ravitsükli haiguse ravimisel ehk perioodi, kui kauaks arst ravimi(te) andmist ette näeb. Ühe ravikuuri jooksul võib olla ka mitu ravimit, kui raviplaan seda ette näeb. Nt udarapõletiku ravil tehakse mitu protseduuri järjestikustel päevadel.

Näide: Manustada udarasse x ravimit üks süstlatäis iga päev 5 päeva jooksul. Tegu on ühe ravikuuriga, mille pikkus on 5 päeva.

Kui loom on pärast ravikuure viidud üleminekuajale, siis identifitseeritavaid loomi eraldi ei pea hoidma, sest toodang on eristatav. Kui on partii või kari, siis tuleb üleminekuajale viidud loomad eraldi hoida, sest muidu pole võimalik toodangut eristada.

Näide: Kui lüpsilehmale tehakse 4 ravikuuri aasta jooksul (udarapõletiku ravil 3 ja välise vigastuse puhul 1), tuleb viimase ravi lõpetamise kuupäev lugeda uue üleminekuaja kuupäevaks, st lüpsilehmalt saadud piima ei tohi märgistada maheviitega 6 kuu jooksul. Temalt saadud piim peab olema eraldatud teiste lüpsilehmade toodangust, kuid looma teistest eraldi ei pea pidama.

Üleminekuajaga nõudvate ravikuuride arvu arvestuse hulka ei loeta näiteks tuberkuliinimist piimalehmadel ja parasiiditõrjet lammastel.

Kui riiklik tauditõrjeprogramm näeb nt ette loomade vaksineerimise marutaudi vastu, siis tuleb loomad vaksineerida [veterinaarseaduses sätestatud](#) alustel ja korras ning seda ei loeta arvesse minevaks ravikuuriks.

Ka juhul, kui vaksineerimine ei toimu riikliku programmi raames, ei loeta seda arvesse minevaks ravikuuriks.

Vaktsiinid on immunoloogilised veterinaarravimid ja vaksineerimisel ei rakendu keeluaega.

Informatsiooni ravimi keeluaja pikkuse kohta saab veterinaararstilt.

Loomade haiguste ennetamise ja veterinaarravi puhul registreeritakse diagnoos, ravi alustamise ja lõpetamise päev, kasutatava veterinaarravimi liik ja nimetus, veterinaarravimi doos, ravimeetod ja veterinaararsti poolt toodangu turustamisele kehtestatud keeluaeg ning andmed ravitud looma(de) kohta (liik, arv, tõug, vanus, sugu, identifitseerimisnumber) ja veterinaarravi teostanud veterinaararsti nimi.

Loomade ravi andmete registreerimiseks võib kasutada soovituslikku vormi PTA kodulehel: Mahepõllumajandus > Alustajale ja jätkajale > [Vormid](#) „Veterinaarravi andmete arvestus“.

8.9.4 Veterinaarravimite hoiustamine

Nõude alus: (EL)2018/848 III lisa punkt 7.3.

Nõue

Allopaatiliste veterinaarravimite ja antibiootikumide hoiustamine on ettevõtetes lubatud tingimusel, et veterinaararst on need loomade raviks välja kirjutanud. Kõrvaliste isikute juurdepääs veterinaarravimitele peab olema välistatud.

Mida kontrollitakse?

Veterinaarravimite hoiustamise visuaalne kontroll.

Veterinaarravi andmed, milliseid ravimeid on kasutatud ja kas hoiustatud ravimid on veterinaararsti poolt välja kirjutatud.

Selgitus

Veterinaarravimeid tuleb hoiustada eraldi kapis või ruumis. Allopaatilised ravimid ja antibiootikumid ei tohi olla loomakasvatushoones kergesti kättesaadavad.

8.10 Veterinaarsed toimingud ja loomakasvatusvõtted

8.10.1 Kastreerimine

Nõude alus: (EL) 2018/848 II lisa II osa punktid 1.7.9, 1.7.10.

Nõue

Füüsiline kastreerimine on lubatud toodete kvaliteedi ning traditsiooniliste tootmistavade säilitamiseks.

- ♦ looma kannatused tuleb viia miinimumini piisava anesteesia ja/või analgeesia abil;
- ♦ toimingu viivad läbi kvalifitseeritud töötajad;
- ♦ toiming tehakse looma seisukohalt kõige sobivamas eas.

Mida kontrollitakse?

Kontrollitakse loomapidaja raviarvestust.

Selgitus

Kastreerida võib näiteks veiseid liha kvaliteedi tagamiseks. Oluline on see, et loomal ei langeks mitu stressi ühele ajale, nt ei tohiks kastreerida samal ajal võõrutusega. Varasem kastreerimine on efektiivsem liha kvaliteedi seisukohalt.

Protseduuri ei loeta ravikuuriks.

8.10.2 Sabakärpimine, sarvede eemaldamine, nudistamine

Nõude alus: (EL)2018/848 II lisa II osa punktid 1.7.8, 1.7.9.

Nõue

Erandkorras üksnes konkreetsete juhtumite puhul, kui see parandab loomade tervist, heaolu või hügieeni või kui töötajad võivad vastasel juhul ohtu sattuda, võib **PTA nõusolekul** teha:

- ◆ lammaste saba lõikamist,
- ◆ sarvede eemaldamist,
- ◆ nudistamist.

PTA annab nõusoleku ainult juhul, kui ettevõtja on toimingu vajalikkust põhjendanud.

Looma kannatused tuleb viia miinimumini piisava anesteesia ja/või analgeesia abil ning sellega, et toimingut viivad läbi kvalifitseeritud töötajad ja loom on iga toimingu jaoks kõige sobivamas eas.

Mida kontrollitakse?

Kontrollitakse, kas nõusolek on antud ja kas toimingud on toimunud kooskõlas loomakaitseseadusega. Kontrollitakse raviarvestust.

Selgitus

Nt sarvede eemaldamine on lubatav siis, kui sarvedega loom muutub ohtlikuks inimesele või teistele samas karjas olevatele loomadele. Kui tõuaretuskarjades on osa loomi sarvedega ja suurem osa sarvedeta, siis on lubatud sarved eemaldada. Ka nudistada tohib ainult põhjendatud vajadusel, rutiinselt seda teha ei tohi. Nõusoleku taotlusel tuleb väga põhjalikult välja tuua, miks nudistamine on vajalik.

8.10.3 Loomade paljundamise meetodid

Nõude alus: (EL) 2018/848 II lisa II osa punkt 1.3.2; artikkel 9 lõige 5.

Nõue

Mahepõllumajanduslike loomade aretamise põhimõtted on järgmised:

- ◆ paljundamisel kasutatakse looduslikke meetodeid, kunstlik seemendamine on lubatud;
- ◆ paljunemist ei kutsuta esile ega takistata hormoonide või muude sarnase toimega ainete abil, välja arvatud juhul, kui on tegemist üksiklooma veterinaarraviga;
- ◆ teisi kunstliku paljundamise viise, nagu kloonimine ja embrüo siirdamine, ei ole lubatud kasutada;
- ◆ tõuvalik peab olema mahepõllumajandusliku tootmise põhimõtete seisukohast asjakohane, tagama heal tasemel loomade heaolu ning aitama vältida kannatuste tekitamist ja vajadust loomi vigastada.

Mida kontrollitakse?

Kontrollitakse seemenduste/paarituste andmeid, isasloomade andmeid.

Selgitus

Kui paaritamiseks ei ole otstarbekas tuua tõulisi isasloomi, võib kasutada kunstlikku seemendamist.

8.10.4 Loomade heaolu transpordil

Nõude alus: (EL) 2018/848 II lisa II osa punktid 1.7.6, 1.7.7, 1.7.11.

Nõue

Elusloomade vedu peab toimuma võimalikult lühikese aja jooksul.

Igasuguse kannatuse, valu ja stressi tekitamist välditakse ja viiakse miinimumini.

Loomade vedamisel peavad mahepõllumajanduslikult peetavad loomad olema selgelt eristatavad mittemahepõllumajanduslikult peetavatest loomadest.

Mahepõllumajanduslikult peetavate loomade veo eel ega veo ajal ei tohi loomadele manustada keemiliselt sünteetiliselt allopaatilisi rahusteid.

Loomade peale- ja mahalaadimine peab toimuma ettevaatlikult ning elektrilisi või muid valu põhjustavaid stimulaatoreid kasutamata.

Mida kontrollitakse?

Võimalusel kontrollitakse ettevõttes olevate loomade peale- ja mahalaadimist, vajalikke konstruktsioone, ehitisi ja veovahendeid.

Selgitus

Lisaks kehtivad loomade veol horisontaalsed nõuded, vaata täpsemalt PTA kodulehel Tarbijale ja eraisikule > Linnu- ja loomapidamine > [Loomade vedu](#).

8.10.5 Arvestuse pidamine

Nõude alus: (EL) 2018/848 artikkel 9 lõige 10; artikkel 39 lõige 1; II lisa II osa punktid 1.3.4.5., 1.4.4., 1.5.1.6., 1.5.2.7., 1.7.12., 1.9.4.4. alapunkt c; III lisa punkt 7.3; (EL) 2021/771 Artikkel 1. (EL) 2021/2119 Artikkel 2. MtM § 2 lõiked 1-3, § 10. VeeS § 155 lõiked 1-5.

Nõue

Peetakse arvestust (eraldi mahe- ja mittemahepõllumajandusliku loomakasvatuse kohta):

- ◆ loomade liikumine;
- ◆ loomade söötmine;
- ◆ loomade raviarvestus;
- ◆ puhastustoimingud hoonetes ja vabaaladel;
- ◆ PTA-lt saadud nõusolekud erisuste kohta.

Andmete kohta tuleb kirje teha 3 päeva jooksul arvates toimingute tegemise päevast.

Andmeid ja neid tõendavaid dokumente tuleb säilitada vähemalt 3 aastat arvates nende kogumisest.

Arvestust peetakse elektroonselt või paberil.

Mida kontrollitakse?

Arvestuse pidamist kontrollitakse järgmiste nõudepunktide raames: eristatavuse tagamine, loomade liikumine, loomade söötmine, loomade ravi, puhastustoimingud, nõusolekud. Raamatu-pidamisdokumendid (saatedokumendid, lao- ja finantsdokumendid, arved jm).

Viiakse läbi toodete jälgitavuse ja massibilansi kontroll.

Selgitus

Põllumajanduslikule tegevuse kohta, sh loomade karjatamise andmed (karjatamisperiood, karjatatud loomade liik ja arv, karjamaa asukoht ja pindala).

Koos ettevõtte kontrolliga koostavad PTA ametnikud massibilansi ja jälgitavuse arvestused vastavalt tootmise valdkondadele. Massibilansi ja jälgitavuse arvutamiseks kasutatavad PTA ametnikud ühtset andmetabelit.

Massibilansi kontrolli eesmärk on teha kindlaks ettevõtja poolt kasutatava sisendi ja saadud toodangu vaheline koguseline tasakaal ehk toodete koguste usutavus. Andmetabeli täitmiseks võetakse aluseks raamatupidamisdokumendid ja muud dokumendid, mida ettevõtja oma erinevate tegevuste tõendamiseks koostab. Kontrolliks valitakse ettevõttes toodetud toode ja kontrollitav ajavahemik riskipõhiselt. Kontrollitava toote kohta tehakse kindlaks teatud ajavahemikul ettevõttes toodetud toote kogus ja selle liikumine ettevõttes (k.a mahetoodangu müük mittemahetoodanguna).

Jälgitavuse kontrolli eesmärk on teha kindlaks, kas ettevõttesse vastu võetud või ettevõttest välja saadetud tooted on mahepõllumajanduslikud või üleminekuaja tooted. Kontrolli ülesehitus tugineb paljus eelnevale, kuid rõhuasetus on toodangu liikumisel ja selle jälgitavusel (nt millisest ettevõttest toodang kuhu edasi liigub).

8.11 Loomade ja loomakasvatussaaduste turustamine

Nõude alus (EL) 2018/848 artiklid 30, 32, 33; IV ja V lisa. (EL) 2021/279 artikkel 3 lõiked 2, 3. MkoM § 2.

Nõue

Mahetoodanguna saab turule viia:

- ♦ üleminekuaja läbinud loomi;
- ♦ loomakasvatussaadusi, mis on pärit üleminekuaja läbinud loomadelt.

Märgistamisel saab kasutada sõnu "mahe" või „ökoloogiline“ või nende tuletisi või lühendeid. Mahe- toote märgistamisel, sh esitlemisel ja reklaamimisel võib kasutada ka ELi mahelogo ja/või Eesti riiklikku ökomärki.

Kui maheloomi viiakse teise maheettevõttesse, siis peab loomadega kaasas olema saatedokument, kus on kirjas:

- ♦ looma omaniku nimi ja aadress ja juhul kui looma ei müü omanik, siis ka müüja nimi ja aadress;
- ♦ loomaliik ja looma või loomagrupi identifitseerimistunnus;
- ♦ PTA koodnumber EE-ÖKO-03 (või nimi Põllumajandus- ja Toiduamet).

Mahepõllumajanduslikud tooted (munad ja piim) tuleb enne nende vedamist teistele ettevõtjatele ja muudesse üksustesse, sh hulgi- ja jaemüüjatele, pakendada asjakohastesse pakenditesse, konteineritesse, mis on suletud viisil, et ei oleks võimalik asendada sisu teise tootega jälgi jätmata.

Suletud pakend või konteiner peab olema varustatud **etiketiga, millele on märgitud:**

- ♦ tootja nimi ja aadress ja kui toodet ei müü tootja, siis ka toote omaniku või müüja nimi ja aadress;
- ♦ toote nimetus;
- ♦ PTA koodnumber EE-ÖKO-03 (või nimi Põllumajandus- ja Toiduamet);
- ♦ partiid identifitseeriv tähis, mis on kokkuviidav ettevõttes peetava arvestusega.

Loetletud andmed võivad olla kantud üksnes **saatedokumendile**, kui on kindel, et kõnealust dokumenti saab seostada toote pakendi või konteineriga. Saatedokumendile tuleb märkida ka tarnija või vedaja andmed.

Müügi pakendisse pakendatud mahetoote märgistamine vt ptk 7.10.2

Mida kontrollitakse?

Märgistus müügipakendil, raamatupidamisdokumendid (sh saatedokumendid, arved), mahepõllumajanduse registrist üleminekuajad ja ettevõtja arvestus üleminekuageade kohta.

Selgitus

Märgistuse all peetakse silmas tootega (sh loomadega) seotud sõnu, andmeid, kaubamärke, kujunduselemente või sümboluid, mis asuvad toote pakendil või tootega kaasas käival dokumendil, sedelil, etiketil, sildil või kaelaetiketil või mis viitavad sellele tootele muudes infomaterjalides.

Mahetunnustatud loomakasvatuseetevõtja saab mahemärgistada oma kasvatatud loomi ja linde ning oma töötlemata loomakasvatussaadusi – omatoodetud mune või toorpiima, sh võib märgistada ka ettevõttes pudelisse villitud piima.

Kuigi saatedokumentidel/arvetel võib kasutada nii PTA koodnumbrit (EE-ÖKO-03) kui ka PTA nime (Põllumajandus- ja Toiduamet), siis on soovitatav eelistada EE-ÖKO-03 kasutamist.

Koodnumber tuleb saatedokumendile/arvele märkida viitega müüdava toote (looma) juurde. Kui **kõik** saatedokumendil olevad tooted on mahedad, siis võib saatedokumendile/arvele teha üldise viite mahedale. Näiteks: „Kõik veised on maheloomad (EE-ÖKO-03)”. Selguse huvides võib loomakasvataja kasutada sõna „mahe” ka looma juures, kuigi see pole nõutud.

Üleminekuajal olevate loomade turustamisel ei tohi saatedokumentidele/arvetele kirjutada „üleminekuajal olev loom”. Turustamise seisukohalt on tegemist mittemaheloomaga.

Loomade/lindude saatmisel tapamajja peab nendega kaasas olema toiduahela alane teatis. Vt PTA koduleht: Ettevõtjale, tootjale ja turustajale > Toidutootmine > Erinõuded toidugruppidele > Liha > [Toiduahela teatiste vormid](#).

Horisontaalsed nõuded toorpiima ja munade müügil on PTA kodulehel: Ettevõtjale, tootjale ja turustajale > Toidu tootmine > Erinõuded toidugruppidele > [Piim, muna, mesi](#).